Көне түрік дәуіріндегі жазу

Енисей,Орхан,Талас жазба ескерткіштерінің қолданған әліпбиі – Түркі тілдерінегі тарихындағы ең алғашқы әліпби болып табылады.

В,Томсон,В.Радлов,С.П.Толстов,П. Мелиоранский,О.Доннер,Е.Блоше

Арамей жазуынан тараған деп есептейді

С.Г.Кляшторный

«Дуньхуандық көне соғды әліпбиі негізінде пайда болған» деген пікірді қуаттайды

Г.И.Спаский,
М.А.Кастрен,
Г.Вамбери

Енисей шатқалдарынан табылған жазуларды Сібір татарларының ру таңбаларымен сәйкес алып қарайды.

П.М.Мели
«таңбалар
пайда б

Г.Вамбери : « Бұл әліпби ықшамды емес,сондықтан YI-YIII ғасырлардағы түркі тайпалары тілінің дыбыстық ерекшеліктерін зерттеу мүмкін емес»

Орхон — Енисей таңбалары
Дыбыстық мағына
а, э (е)
ы, і (е)
о, у
ө, ү
б
б
ғ
г
д
д́
з, з
й
й́
к
қ (оқ, уқ)
қ (ық)
к
к (өк, үк)
л
л́
м, м'
н
н'
н̃ (нй)
ң, ң'
п, п'
р
р'
с
с'
т
т'
ч, ч'
ш
ш'
лт, л' т'
нт, н' т'
нч, н' ч'
рт
сөз айыру белгісі

Көне Түркі жазуларының сыртқы түрі бізге тасқа қашалған түрде, "баспа әріптері" түрінде жетті. Оның жазбаша түрі қандай болғаны туралы мәлімет жоқ. Себебі маталарға, өңделген терілерге жазылуы мүмкін жазба әріптер бұл материалдардың төзімсіздігіне байланысты бізге жетпеді. Алғаш көрген адам адам бұл жазуларды бір қарағанда қазақ руларының таңбаларына ұқсатады. Яғни жазулар «жебе таңбалар», «ай таңбалар» және «тұмар таңбалар» мен «көз таңбалар», «аша таңбалар», «балық таңбалар» сосын «тарақ таңбалар» мен «сырға таңбалардан» құралады.

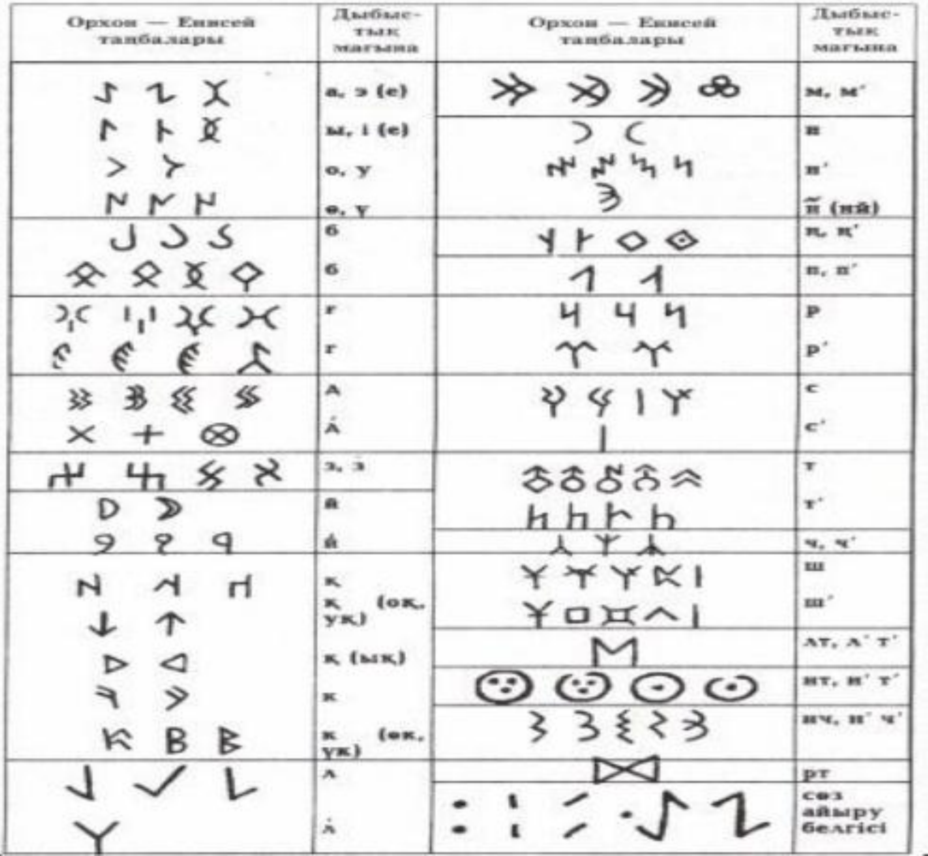

Батыс Түрік қағанатына тән ескерткіштер

Орхон өзенінің бойынан табылған ескерткіштер

Алтай тауының айналасынан табылған ескерткіштер

© Базылхан Н., 2005

Ядринцев Николай Михайлович(18.10.1842, Омбы қаласы – 7.6.1894, Барнаул қаласы) – Сібірді зерттеуші этнограф, археолог, публицист.

Н. Ядринцев тасқа мынадай сыпаттама береді: биіктігі - 3,5 метр, төменгі ені - 1,32 метр, жоғарғы жағының ені – 1,22 метр. Биіктеген сайын жіңішкере береді, жоғарғы бөлігі өрнектелген. Тастың төрт жағы бірдей жазылған. Батысқа қараған бетінде қытай жазуы да, қалған қабырғасы бірдей руналық жазумен толған.